

Suomen Kuntaliiton
kestävän kehityksen
toimintaohjelma

Hyväksytty Kuntaliiton
hallituksessa 13.3.1997

TAITTO
Nina Palmu-Pietilä

KUVAT
Pekka Sauri
(ilmestyneet alunperin Kuntaliiton
julkaisussa Kunnan ympäristöpäättäjän työkirja)

© Suomen Kuntaliitto
Kuntaliiton painatuskeskus
Helsinki 1997

Suomen Kuntaliitto
Toinen linja 14
00530 Helsinki
Puh. (09) 7711
Telefax (09) 771 2291

Ympäristönsuojelusta kestäväan kehitykseen

Tämä asiakirja on Suomen Kuntaliiton lähivuosien kestävan kehityksen toimintaohjelma. Se perustuu arvioon toimintaympäristön muutoksista seuraavan kymmenen vuoden aikana sekä arvioon kunnan mahdollisuuksista edistää kestäväa kehitystä. Toimintaohjelma katsoo toimintaympäristöä ja kuntaa kestävan kehityksen silmälasien läpi.

Kestävässä kehityksessä ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen kietoutuvat toisiinsa. Ekologisen kestävyuden saavuttaminen edellyttää myös kestävan kansallisen ja kansainvälisen talous- ja sosiaalipolitiikan toteuttamista. Sosiaalisesti kestävä kehitys ja kestävä talousjärjestelmä ovat edellytyksenä ekologisesti kestävan kehityksen saavuttamiselle.

Tavoitteena on tasa-arvoisen hyvinvointiyhteiskunnan luominen, moraalisen perustan kehittäminen sekä talouden perustana olevien inhimillisen, luonnon- ja rakennetun pääoman säilyttäminen. Paikallisessa toiminnassa tämä merkitsee vakaata ja kestäviin taloudellisiin periaatteisiin perustuvaa kunnallistaloutta sekä kansalaisten hyvinvointia. Hyvinvointi merkitsee terveydenhoitoa ja koulutusta, työllisyyttä, sosiaalista tasa-arvoa sekä kulttuurista suvaitsevaisuutta ja monimuotoisuutta.

Tässä asiakirjassa näkökulma painottuu ekologisesti kestäväan kehitykseen. Ympäristöongelmien kehitys on alunperin synnyttänyt kestävan kehityksen käsitteen. Mutta kuten edellä jo todettiin, ilman sosiaalista oikeidenmukaisuutta ja kestäväa taloudellista pohjaa ekologisestikaan kestävan kehityksen saavuttaminen ei ole mahdollista.

Ympäristöongelmat ovat pitkään olleet alueellisesti rajautuneita ja usein päästöjen aiheuttamia. Niihin on puututtu rationaalisella suunnittelulla ja erilaisin tekniikoin. Ongelmien hoitoa varten on luotu sekä valtion että kuntien ympäristöhallinto.

Viime vuosikymmeninä ympäristöongelmat ovat muuttuneet maailmanlaajuisiksi. Päästöjen aiheuttamien seurausten rinnalle ovat tulleet maankäytön, kulutuksen ja tuotannon vaikutukset ilmastoon, luonnonvaroihin, luonnon tuottokykyyn ja luonnon monimuotoisuuteen. Kaikki olemme tulleet ongelmasta jollakin tavoin osalliseksi. Kestävä kehitys on muodostunut paikallisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti merkittäväksi tavoitteeksi.

Kestävan kehityksen edistäminen vaatii nykyisten toimintatapojen rinnalle uusia. Perinteinen ympäristönsuojelu on edelleen tärkeä paikallinen tehtävä ja kestävan kehityksen perusta. Kestävästä kehityksestä ympäristöhallinto ei kuitenkaan kannata yksin vastuuta, vaan kaikkien toimijoiden on tultava vastuunottajiksi. Kestävä kehitys kunnallishallinnossa tarvitsee oman toimintaohjelmansa ja rationaalisen on-

gelmaratkaisun rinnalla tarvitaan entistä enemmän neuvottelevaa ja osallistavaa suunnittelua.

Kestävän kehityksen tavoitteita määriteltäessä ja toteutettaessa on hyödyllistä tiedostaa, että

- Kestävään kehitykseen liittyvien arvojen voimistuminen päätöksenteossa tukee kunnan pitkän aikavälin tavoitteiden toteutumista. Ratkaisevan tärkeää on, että kuntien luottamushenkilö- ja viranhaltijajohto on sitoutunut näiden arvojen toteuttamiseen kotikunnassaan. Ongelmien ratkaisu edellyttää pitkälle tulevaisuuteen ulottuvaa kokonaisvaltaista toimintapolitiikkaa sekä ristiriitojen ratkaisuun sopivaa suunnittelua ja toteutusta.
- Kestävän kehityksen edellyttämiä konkreettisia toimia on suunniteltava kunnan kaikille hallintokunnille ja yksityisen toiminnan sektoreille. Ne on toteutettava kullekin toiminnan loholla ominaisella tavalla.
- Eri tahojen, niin viranomaisten, elinkeinoelämän kuin kansalaistenkin, on kannettava oma vastuunsa kestävän kehityksen edistämisestä. Näiden tahojen kesken tarvitaan laajaa yhteistyötä. Paikallisten yhteisöjen ja kansalaisten toiminta on välttämätöntä kestävän kehityksen toteuttamiseksi.
- Ongelman käsittely vaatii myös uusiin käsitteisiin tutustumista ja niiden ottamista käyttöön.

Ulkoinen toimintaympäristö kestäväns kehityksen ja ympäristön hallinnan näkökulmasta

Kuntaliiton kestäväns kehityksen strategian lähtökohdan muodostaa näkemys siitä, miten kunnan ulkoinen toimintaympäristö muuttuu noin vuoteen 2005 maailmassa, Euroopassa, Suomessa ja paikallisella tasolla. Muutoksia tarkastellaan seuraavassa talouden ja väestön, päätöksenteon, arvojen, peruspalveluiden tuottamisen ja ympäristön osalta.

Mitä maailmassa tapahtuu vuoteen 2005?

Todennäköisesti...

- väestö kasvaa ja ruokaa on vain 80—90 % tarpeesta;
- uusiutumattomia luonnonvaroja on jäljellä keskimäärin 30 vuodeksi (nyt niitä on noin 110 vuodeksi);
- vesipulaa on monilla alueilla myös kehittyneessä maailmassa;
- ilmasto lämpenee;
- taloudellinen kilpailu ja sen ehdot määräävät ympäristöpolitiikkaa, joskin energiaverotus ohjaa energiaratkaisuja jossakin määrin ilmaston lämpenemisen ehkäisemiseksi;
- ympäristömuutoksen kärjistyminen ja sosiaalinen eriarvoisuus kehittyvissä ja kehitysmaissa aiheuttaa väestöliikkeitä sekä radikaalia ja jopa väkivaltaista kansalaistoimintaa;
- kestävä kehitys maailmanlaajuisena arvona vahvistuu, mutta ei vielä talouden tasolla.

Jos oikein hyvin käy...

- kansainvälinen ympäristömuutoksen sääntely sitovin päätöksin on toteutettu ja siihen liittyy resurssien tasaamista rikkaiden ja köyhien maiden välillä;
- talouden ja resurssitarpeen kasvu hallitaan;
- kestävä kehitys on painava arvo talouspolitiikassa ja tehokkuusvallankumous (laatu, tuottavuus ja korkea teknologia) sen ilmenemismuoto.

Jos kaikki menee pieleen...

- ympäristömuutos on aiheuttanut alueellisen tai maailmanlaajuisen kriisitilan;
- väkivaltaiset konfliktin ratkaisuyritykset ovat tavallisia;
- kehitysmaat ovat katastrofitilassa ympäristömuutoksen ja puuttuvien resurssien takia;
- kestävyydellä on heikko asema taloudellisen päätöksenteon arvomaailmassa.

Mitä Euroopassa tapahtuu vuoteen 2005?

Todennäköisesti...

- nykyisellä laskentatavalla koko Euroopan BKT kaksinkertaistuu vuoteen 2020 mennessä;
- Eurooppa on omavarainen ruoan ja veden suhteen;
- Eurooppa käyttää edelleen ylisuuren osan luonnonvaroista sekä vaikuttaa voimakkaasti luonnon palautumiskykyyn ja ilmastonmuutokseen;
- tuotanto on resurssien käytön kannalta tehokasta koko Euroopassa;
- työllisyys ja kilpailukyky ovat ympäristöä vahvemmat arvot ja työttömyys on edelleen korkealla;
- markkinat ohjaavat peruspalveluita ja tasa-arvo on heikentynyt kehittyneissä maissa;
- ympäristönsuojelun säätely on toimivaa ja pistelähteiden päästöt hallitaan;
- kilpailua rajoittava ympäristösäätely on edelleen vähäistä, joskin energian verottaminen on alkanut;
- Suomen lähialueilla investoinnit ympäristönsuojeluun ja ydinvoimaloihin ovat riittämättömät ja ympäristön tilan huononeminen jatkuu, kuitenkin hidastuen;
- ongelmia ovat maankäytön ja liikenteen hallitsematon kasvu, ilmastonmuutos, luonnon monimuotoisuuden vähentyminen ja suuronnettomuusriskit;

Jos oikein hyvin käy...

- Eurooppa hallitsee materiaalisen kasvun vaikutukset;
- liikenteen rajoittamiseksi paikallis- ja seututaloudet voimistuvat;
- ympäristöhallinnan julkinen sääntely ulottuu kilpailuvapauden alueelle pitkän aikavälin kestävyuden saavuttamiseksi;
- ympäristöpolitiikka on osa talouspolitiikkaa ja talouden teoriaa on kehitetty tätä päätöksentekoa varten.

Jos kaikki menee pieleen...

- ilmastonmuutos tai suuronnettomuus aiheuttaa luonnonkatastrofin (luonto ei kestä ilmaston lämpenemisen vauhtia, Golf-virran suunta muuttuu tai ydinvoimaloita tuhoutuu);
- EU:sta on kehittynyt isojen valtioiden johtama federaatio, joka sanelee mm. ympäristöpolitiikan;

- Suomen lähialueilla ympäristöinvestoinnit romahtavat länsivaltojen tuen loppuessa ja väestö muuttaa hallitsemattomasti rajojen ylitse;
- entisen Neuvostoliiton alueella tapahtunut ydinvoimalaonnettomuus saastuttaa suuria alueita elinkelvottomaksi Euroopassa.

Mitä Suomessa tapahtuu vuoteen 2005?

Todennäköisesti...

- Suomi on osa Euroopan ja maailman talousjärjestelmää ja riippuvainen siinä tapahtuvasta kehityksestä;
- Suomi ylikuluttaa maapallon luonnonvaroja;
- Suomi on riippuvainen energiaintensiivisestä puuraaka-aineen jalostuksesta ja korkean teknologian tuotannosta sekä tässä tarvittavasta tiedosta ja taidosta;
- työttömyys on edelleen korkea;
- ympäristön hallinnan tarpeet eivät tule riittävästi huomioonotetuiksi, joskin resursseja suunnataan tällekin alalle kohtuullisesti;
- korkeasti koulutettua työvoimaa ei riitä kaikkiin ympäristön ja kestävän kehityksen tarpeisiin;
- kestävyys arvona on edelleen näennäisesti ristiriidassa työllisyyden turvaamisen ja materiaalisen elintason ylläpidon arvojen kanssa;
- kansalaistoiminta radikalisoituu;

-
- hallitsematon yhdyskuntarakenteen muutos ja liikenteen kasvu ovat merkittävimmit ympäristöhallinnan ongelmat;
 - hiilidioksidipäästöt ylittävät kansainvälisten sitoumusten edellyttämän tason;
 - pistemäiset päästöt ovat hallinnassa, mutta tason ylläpitämisessä on vaikeuksia;
 - hajakuormitus on edelleen liian suurta eli vesien nuhraantuminen jatkuu ja eräät rannikkoseudut ja sisävedet ovat pahoin rehevöityneitä;
 - onnettomuusriskien uhka on edelleen merkittävä tekijä;
 - luonnon monimuotoisuus vähenee hidastuvasti;
 - väestö muuttaa kehittyville kaupunkiseuduille, mikä aiheuttaa sosiaalisia ja palvelutuotannon ongelmia sekä tyhjenevillä että kasvavilla alueilla;
 - kasvavien kaupunkialueiden sisällä tapahtuu yhdyskuntarakenteen hajoamista ja asuinalueiden välistä sosiaalista eriytymistä ja leimautumista.

Jos kaikki menee hyvin...

- Suomi hallitsee talouden ja luonnonvarojen käytön kasvun osana myönteisesti kehittyvää Eurooppaa;
- ympäristön ja kestävyysaseman julkista vaikuttamista ohjaavana arvona vahvistuu ja vaikuttaa julkisiin päätöksiin muun muassa tutkimusta ja koulutusta kehitettäessä ja ympäristöpolitiikkaa toteutettaessa;
- ympäristöstrategia vaikuttaa vahvasti myös pienessä- ja keskisuudessa teollisuudessa.

Jos kaikki menee pieleen...

- Suomen talous kehittyy heikosti, työttömyys lisääntyy voimakkaasti ja väestömuutto on hallitsemattoman nopeaa;
- väestön sisäiset sosiaaliset erot kasvavat hallitsemattomasti aiheuttaen kärjistyneitä konfliktitilanteita maan sisällä;
- peruspalveluita romutetaan ja ympäristöpolitiikka, -tutkimus ja -koulutus alistetaan kilpailukyvyille ja tavaroiden vapaalle liikkumiselle;
- ilmastonmuutos tai ydinvoimalaonnettomuudet aiheuttavat ympäristökatastrofin.

Mitä kunnissa tapahtuu vuoteen 2005?

Todennäköisesti...

- kuntien vuosikate laskee investointitarpeeseen nähden negatiiviseksi ja pysyy alhaisena;
- teknisen perusrakenteen taloudellisuus ja toimivuus heikkenee ja tarpeellista ympäristöinvestoinneista tingitään;
- työttömyys jatkuu ja siitä johtuva eriarvoisuus aiheuttaa huomattavan ongelman kuntien hoitamille peruspalveluille;

-
- ❑ elinkeinopolitiikka ja työllistäminen ovat strategisia painopistealueita kunnissa;
 - ❑ kunnat eriytyvät hyvin toimeentuleviin kasvaviin kuntiin ja köyhiin väestötapiokuntiin;
 - ❑ kuntien alueellinen yhteistyö lisääntyy esimerkiksi jätehuollossa, muussa kuntatekniikassa ja asiantuntijoiden käytössä, ja alueittaiset kehittämissstrategiat ovat yleisiä;
 - ❑ maankäytön ja liikenteen merkitys ympäristön hallinnassa kasvaa;
 - ❑ kuntien itsenäinen päätösvalta kasvaa hieman muun muassa maankäytön ja ympäristöpäätöksenteossa;
 - ❑ päätöksenteossa vaikuttavat arvot ja asenteet eivät muutu merkittävästi;
 - ❑ suunnitteluun ja päätöksentekoon liittyvä suora vuorovaikutus kuntalaisten ja päättäjien kesken lisääntyy jonkin verran;
 - ❑ päästöjen keskimääräinen vähentäminen tuo esille nimenomaan paikalliset ongelmat ja niiden hallinta tulee tärkeäksi;
 - ❑ ongelmat ovat hyvin erilaiset erityyppisissä kunnassa ja eri puolella Suomea;
 - ❑ ympäristövaikutteinen taloudellinen ohjaus lisääntyy erityisesti jätehuollon alueella;
 - ❑ ympäristönhallinnan strateginen merkitys kasvaa hitaasti.

Jos kaikki menee hyvin, kestävä kehitys kunta todellisuutta. Kuntaliiton tulevaisuuskuva kestävä kehitys kunnasta on tämän toimintaohjelman liitteenä.

Kunnat ja Kuntaliitto toimijoina

Kuntien merkittävä osuus julkisesta taloudesta ja niiden tehtävät hyvinvoinnin ylläpitäjinä tekevät niistä tärkeän toimijan kestävän kehityksen perustan luomisessa.

Kansainvälisen taloudellisen kilpailun kovuus ja materiaalisen elintason arvostus ovat kestävän kehityksen suurimpia esteitä. Yhtäältä tämä on alue, jossa kuntien vaikutusmahdollisuudet ovat pienet ja kehitykseen on lähinnä sopeuduttava. Toisaalta kaupungit, kunnat ja kuntien yhteenliittymät saattavat olla juuri se hallinnon taso, joka pystyy hallitusti ja yhdennetysti käsittelemään monimutkaisia kestävän kehityksen esteinä olevia ongelmia.

Tärkeä toiminnan tuloksellisuudelle perustaa luova tekijä on kestävän kehityksen ja ympäristöasioiden arvostus yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja yksityisessä käyttäytymisessä. Työ, joka lisää näiden tavoitteiden arvostusta päätöksiä perusteltaessa, tukee merkittävästi kestävää kehitystä.

Lainsäädäntöä tarvitaan määrittelemään toiminnallisia vastuuta, lupajärjestelmiä ja hallintoa. Lainsäädäntö antaa kunnille oikeuksia puuttua ympäristöä haittaavan toimintaan. Kansainvälinen lainsäädäntö tai sitovat sopimusmenettelyt ovat välttämättömiä maailmanlaajuisten vakavien ongelmien hallitsemiseksi.

Kestävän kehityksen ongelmat ovat erilaisia erilaisissa kunnissa. Kunnan kestävän kehityksen politiikka tuleekin perustaa arviolle siitä, mitkä ovat kunnan keskeiset kestävän kehityksen kysymykset ja mikä on kunnan vaikuttamisen mahdollisuus missäkin kysymyksessä.

Vaikuttaminen voi kohdistua

- suoraan kunnan omaan toimintaan (esimerkiksi yhdyskuntateknisten verkostojen toimivuus, hankinnat, jäteveden käsittely),
- suoraan toisen toimintaan esimerkiksi viranomaisena lain antamin valtuuksin (kaavoitus, ympäristöluvat) tai
- välillisesti toisen toimintaan (koulujen kasvatustyö, yritysten toiminta, kunnan yleinen kehittäminen).

Vaikuttamisen kohteena voi olla

- täysin paikallinen ilmiö (pieni päästö, arvokas rakennus tai maisema, melu),
- alueellisesti laajempi, mutta kuitenkin rajattu ilmiö (iso päästö, kansallisesti arvokas kohde) tai
- maailmanlaajuinen ilmiö (ilmaston muutos, osuus luonnonvarojen käytöstä).

Suomen Kuntaliiton tehtävänä on toiminnallaan vaikuttaa kuntien toiminnan edellytyksiin. Kuntaliitto voi yhdessä omistamiensa yhtiöiden kanssa

- tuottaa ja levittää kuntia hyödyttävää tietoa tekemällä tutkimusta tai vaikuttamalla muualla tehtävään tutkimukseen;
- kehittää kuntien käyttöön sopivia menettelytapoja ja työkaluja;
- vaikuttaa lainsäädännön kehittämiseen;
- antaa kunnille suoraa asiantuntija-apua ja
- järjestää koulutusta ja tarjota konsultointiapua.

Kuntaliitto toteuttaa kestävän kehityksen strategiaansa käyttämällä edellä kuvattuja työvälineitä ja vaikuttamisen tapoja.

Vaikuttamisen kohdealueet

Koska kestävän kehityksen ongelmat ovat moninaisia ja monitahoisia, tarvitsevat kunnat myös erilaisia strategioita. Kuntaliiton ja kuntien kestävän kehityksen strategiat määritellään seuraavilla vaikutusten ja vaikuttamisen kohdealueilla:

- maailmanlaajuiset ilmiöt, joista tärkeimmät ovat ilmastonmuutos, luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen ja niin sanotulla ekologisella jalanjäljellä kuvattavissa oleva luonnonvarojen ja luonnon toimintakyvyn ylikulutus, edellyttävät **pelastusstrategiaa**,
- paikalliseen ja alueelliseen ympäristöön vaikuttavat ilmiöt, joiden vaikutusalue on alueellisesti määriteltävissä, vaativat **suojelestrategiaa**,
- ympäristön laatu ja kestävän kehityksen periaatteiden noudattaminen mahdollistavat kunnan tulevan hyvinvoinnin ja elinkeinoelämän kehittymisen ja antavat edellytykset kunnan **menestysstrategialle**.

Pelastusstrategia: Ilmastonmuutos, ekologinen jalanjälki ja luonnon monimuotoisuus

Maailmanlaajuisiin ilmiöihin vaikuttaminen on kaikille kunnille yhteinen haaste. Se voidaan kiteyttää vaikuttamiseksi ilmastonmuutokseen, maailman luonnonvarojen käyttöön, luonnon tuottokykyyn sekä luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen. Suomella on kansallinen vastuu näissä asioissa, mutta asialla on myös paikallinen merkitys.

Tämän ilmiön yhteydessä ilmenee ns. paikan paradoksi. Ilmastovaikutus ja luonnon tuottokykyyn vaikuttaminen aiheutuvat aina paikallisesta toiminnasta, vaikka yksittäinen paikka onkin kokonaisuuden kannalta merkityksetön. Kielteinen vaikutus syntyy valtavasta määrästä yksittäisiä tapahtumia. Mutta juuri tämän vuoksi myös kuntien yhteisen vaikuttamisen mahdollisuus on suuri. Yhdessä kunnassa tehtävät myönteiset toimet ovat merkittäviä, jos vastaavia toimia tehdään muuallakin.

Kunnat voivat vaikuttaa esimerkiksi kasvihuonekaasujen päästöihin sekä hankintojensa määrään ja laatuun suoraan omassa toiminnassaan. Välillisesti voidaan vaikuttaa esittämällä muille osapuolille tähän liittyviä tavoitteita yhteistyössä kunnan alueen toimijoiden kanssa ja alueellisessa yhteistyössä.

Maailmanlaajuisien ongelmien ratkaisu vaatii myös kehittyneitä kansainvälistä järjestelmää ongelman ratkaisemiseksi tasa-arvoisesti. Kunnat voivat vaikuttaa josakin määrin kansainväliseen kehitykseen mm. kuntien kansainvälisen ympäristönsuojelujärjestön ICLEI:n (International Council for Local Environmental Initiatives) ja muiden vastaavien järjestöjen kautta sekä suoraan kuntien välisenä yhteistyönä. Suureen osaan kansainvälistä kehitystä kuntien on sopeuduttava. Kuntien on varauduttava sopeutumaan myös ilmastonmuutoksen vaikutuksiin.

Kunnan toimintaohjelma

Kunnat toteuttavat paikallisagenda 21 -prosessin. Sillä tarkoitetaan sekä paikallista kunnan kestävän kehityksen toimintaohjelmaa että sen laadintaprosessia. Prosessilla vaikutetaan kunnan omaan toimintaan ja kunnan alueella oleviin muihin toimijoihin. Tavoitteena on sitoutuminen ilmastonmuutoksen torjuntaan, luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen ja ekologisen jalanjäljen pienentämiseen. Ekologinen jalanjälki on laskentamenetelmä, joka avulla voidaan arvioida luonnonvarojen käyttöä ja jätteiden sijoittamista takaisin luontoon tietyn väestön tai talouden osalta. Mittana käytetään ekologisesti tuottavaa maa-alaa.

Kunnissa tunnetaan toiminnan vaikutukset kestäväan kehitykseen ja seurataan niitä. Energiahuollon ja liikenteen vaikutukset ilmastonmuutokseen sekä luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen muun muassa maankäyttöä ohjattaessa ovat keskeisiä vaikuttamisen alueita.

Kunnat vaikuttavat arvostuksiin omalla esimerkillään ja erityisesti koulujen kasvatustyöllä. Kunta voi parantaa kuntalaisten mahdollisuuksia toteuttaa kestävä elämäntapaa esimerkiksi jätehuollon ja joukkoliikenteen keinoin.

Kunta edistää omien mahdollisuuksiensa mukaan ympäristöä säästävän teknologian käyttöönottoa kunnan ja kunnan omistamien yhtiöiden toiminnassa.

Kuntaliiton toimintaohjelma

Kuntaliitto parantaa kuntien valmiuksia paikallisagenda 21 -prosessin toteuttamisessa mm.

- julkaisemalla tätä työtä palvelevia oppaita,
- helpottamalla kuntien tiedon- ja kokemuksen vaihtoa,
- kehittämällä paikallisesti käyttökelpoisia kestäväan kehityksen indikaattoreita,
- tarjoamalla prosessin aloittamista varten kunnille koulutusta,
- järjestämällä yhdessä maakuntien liittojen ja valtion alueellisten ympäristökeskusten kanssa paikallisagenda 21:tä koskevia kunnille tarkoitettuja tilaisuuksia ja
- toteuttamalla kuntien kanssa paikallisagenda 21 -prosessia tukevia projekteja.

Lisäksi Kuntaliitto

- Kehittää kuntien taitoa yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen suunnittelussa ja hankkeiden toteutuksessa.
- Selvittää ilmastonmuutoksen paikallisia vaikutuksia sekä konkretisoi paikallisen toiminnan merkitystä ja keinoja maailmanlaajuisen ympäristö- ja kehitysongelmien ehkäisyssä.
- Järjestää ilmastonmuutoskongressin Suomen kuntien johtaville luottamushenkilöille ja viranhaltijoille. Tilaisuus liittyy ICLEI:n aloittamaan kansainväliseen kuntien ilmastosuojelukampanjaan.
- Selventää ekologisen jalanjäljen käsitettä ja sen laskentaa kuntien toiminnassa.
- Selvittää ja kehittää kunnan keinoja esimerkiksi kaavoituksen avulla turvata luonnon monimuotoisuutta.
- Vaikuttaa siihen, että valtion tasolla keskustellaan ja määritellään kestävä kehityksen asema kansallisena arvona ympäristöpolitiikassa sekä osana talous- ja sosiaalipolitiikkaa.

Suojelustrategia:

Paikalliset sekä alueellisesti rajatut ympäristöhallinnan ongelmat

Paikallisesti ilmeneviä ongelmia ei voi määrittellä keskimääräisesti vaan ne ovat olemassa kullakin paikalla erilaisina. Niiden vaikutus jää usein jopa kuntarajojen sisälle.

Isoissa kunnissa taajamailman laatu ja liikenteen ympäristövaikutukset ovat keskeisiä ongelmia. Liikenne on myös suurin melun aiheuttaja. Raakaveden laadun säilyttäminen, jätevesien korkeatasoinen käsittely ja jätehuollon hoitaminen ovat merkittäviä tehtäviä. Myös luonnon säilyttäminen ja maankäytön tehostumisen vaikutukset korostuvat.

Teollisuuskunnissa teollisuudet suorat ympäristövaikutukset ovat keskeinen ongelma. Monipuolisen elinkeinorakenteen kunnissa, jotka usein ovat suurten kuntien lievealueita, myös ympäristöongelman monipuolisuus on hallitseva. Maaseutumaisissa kunnissa maa- ja metsätalouden ja haja-asutuksen aiheuttama vesistöjen haja-kuormitus sekä maa-ainesten oton vaikutukset ovat keskeisiä.

Kaikissa kunnissa yleinen paikallinen ympäristöongelma on maa- ja metsätalouden ja kalanviljelyn aiheuttaman hajakuormituksen vesiä rehevöittävä vaikutus. Myös liikenteen päästöt ja melu ovat koko maassa vaikuttava ongelma, johon kunta voi merkittävästi vaikuttaa.

Ongelma havaitaan usein vain paikallisesti. Kunta voi usein vaikuttaa suoraan lain antamin valtuuksin. Välillinen vaikutus tapahtuu mm. selkeästi ilmaistun ympäristöpoliittisen tahdon kautta. Kunnan vaikutusmahdollisuudet ovat suuret.

Paikallisesti maankäytön ohjauksen merkitys ympäristöongelmien ennaltaehkäisyssä kasvaa. Sitä täydentää normeihin perustuva toimivalta, joka on sovitettava yhteen ympäristövaikutusten hallinnan kanssa.

Tyypillinen laaja, mutta alueellisesti rajattu vaikutus on ilman kautta tuleva laaja-alainen vaikutus tai vesistöön laajalle ulottuva vaikutus. Teiden ympäristövaikutukset tai vesistöjen rakentaminen ovat esimerkkejä kunnan rajat ylittävästä toiminnasta. Myös maankäytön vaikutukset ovat usein laaja-alaisia ja toisiin kuntiin vaikuttavia.

Kunnan omissa toiminnoissa vaikutusmahdollisuus on suuri. Muuten vaikuttaminen tapahtuu ensisijaisesti lainsäädäntöä soveltamalla ja valtion viranomaisten toimesta.

Kunnan toimintaohjelma

Tieto kunnan ympäristön tilasta ja kuormituksesta on toiminnan lähtökohta. Ongelmien ratkaisemiseen tarvitaan edelleen perinteisiä ympäristönsuojelun suunnittelun ja toteuttamisen keinoja. Merkittävästi voidaan vaikuttaa maankäytön ohjaamisella. Tärkeää on selvittää eri toimintojen ympäristövaikutuksia suunnittelun yhteydessä.

Kunnan johto ja eri toimialat sitoutuvat toimintaan ympäristön laadun turvaamiseksi. Kunta toimii yhteistyössä yritysten ja kuntalaisten kanssa paikallisen aloitteellisuuden voimistamiseksi ja ympäristön tilan parantamiseksi. Paikallinen vaikuttaminen voi olla osa kunnan menestysstrategiaa.

Alueellisissa ongelmissa kunnan strategia on pääasiassa sama kuin paikallisten ongelmien ratkaisussa. Seutukuntien ja kuntien yhteistyön merkitys kasvaa. Maakuntien liittojen rooli on suuri ratkaistaessa alueellisia ongelmia. Valtion aluehallinnon ja erityisesti alueellisen ympäristökeskuksen asiantuntija-avun ja yhteistyön tarve lisääntyy.

Kuntaliiton toimintaohjelma

Kuntaliitto vaikuttaa lainsäädäntöön kuntien lakisääteisen toimivallan lisäämiseksi ja ohjausjärjestelmän yhtenäistämiseksi.

Lisäksi Kuntaliitto

- Edistää kuntien mahdollisuuksia ylläpitää yhdyskuntateknisten laitosten ympäristönsuojelun tasoa. Samalla Kuntaliitto vaikuttaa siihen, että kuntiin kohdistuvissa ympäristönsuojeluvaatimuksissa otetaan huomioon myös kustannusten ja hyötyjen suhde.
- Selvittää kasvialueiden ja taantuvien alueiden ongelmia muun muassa kuntatekniikan palveluiden järjestämisessä.
- Käynnistää kuntien ympäristölaskentatointa ja -tarkastusta koskevan projektin, jossa kuntien laskentatointa ja tarkastusta kehitetään kestävästä kehitystä ja ympäristöä koskevaa tietoa tuottavaksi.
- Edistää seudullista ja kuntien yhteistyötä ympäristön ja kestävästä kehityksen ohjelmien tekemisessä. Kuntaliitto kehittää maakunnan liittojen roolia tärkeänä toimijana kestävästä kehityksestä liittyvissä kysymyksissä ja vaikuttaa valtion aluehallinnon muuttamiseen valvoijasta kuntien tukijaksi.

Menestysstrategia: Ympäristön hyvä laatu kunnan menestystekijänä

Ympäristötekijät ovat osa kunnan strategista suunnittelua ja menestymisen osatekijöiden analyysiä. Lähtökohtana on paikallisen ympäristön erityispiirteet, sen muuta maata korkeampi laatu tai Suomen ympäristön muuta Eurooppaa parempi taso ja monin paikoin absoluuttisestikin korkea laatu.

Kunnat, seutukunnat ja alueet, jotka toteuttavat kestävän kehityksen periaatteita alueellaan, lisäävät alueellaan toimivien yritysten kilpailukykyä markkinoilla. Kestävä kehitys myös luo työpaikkoja.

Kilpailu- ja imagoetua kunta saa sopeutuessaan kiristyviin ympäristönormeihin jo ennakolta. Päätöksenteossa ja suunnittelussa tarkastelunäkökulman pidentäminen vähentää koko kunnan kehittämisen vaarantavien yllätysten mahdollisuutta. Hyvä ja terveellinen elinympäristö, puhdas luonto ja luonnonvarat ovat voimavara, jonka merkitys yritysten sijoittumisessa, asuinkunnan valinnassa ja kunnan elinvoiman turvaamisessa kasvaa. Monet elinkeinot ovat suoraan riippuvaisia luonnon ja luonnonvarojen tilasta, kuten matkailu sekä maa- ja metsätalous.

Kunnan toimintaohjelma

Kunnan strategia perustuu oman ympäristön laadun ja erityispiirteiden tuntemukseen sekä korkean ammattitaidon ja yritysten osaamisen hyödyntämiseen.

Kunnan teollisuuspolitiikan tavoitteena on kunnan alueella toimivien ympäristöteknologiaan keskittyvien yritysten toimintamahdollisuuksien kehittäminen.

Hyvänä perustana ympäristöön liittyvälle menestysstrategialle ovat kuntien keskimäärin hyvät strategiatyön valmiudet.

Kuntaliiton toimintaohjelma

Kuntaliitto jatkaa työtään kuntien johdon ympäristötietoisuuden lisäämiseksi. Tähän tähtäävät muun muassa skenaariotyöhön perehdyttävä Ympäristöpäättäjän työkirja, ilmastokonferenssi ja paikallisagenda 21:een liittyvä työ.

Lisäksi Kuntaliitto

- Vaikuttaa siihen, että Kuntakoulutuksen järjestämään kuntien vi-
ranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden koulutukseen sisällytetään
ympäristöön ja kestäväan kehitykseen liittyviä teemoja.
- Edistää kunnissa keskustelua ympäristöstä ja kestävästä kehityk-
sestä arvona taloudellisessa ja strategisessa päätöksenteossa.
- Kehittää kuntien valmiutta väestön muuton aiheuttamien talou-
dellisten, sosiaalisten ja ympäristöongelmien hallintaan.

Yleiset ympäristönhallinnan ongelmat ja keinot: Tieto, taito, työkalut ja arvot

Ympäristöön ja kestäväan kehitykseen liittyvä päätöksenteko tarvitsee käyttökelpoista tietoa. Tämä edellyttää tutkimusta, tilastotiedon keräämistä ja hankitun tiedon muokkaamista ymmärrettävään muotoon. Tiedon käsittelyä on myös standardeitavo vertailukelpoisuuden ja ymmärrettävyyden saavuttamiseksi. Kuntalaisten mielipiteitä on järjestelmällisesti kuultava.

Ympäristönsuojeluun ja kestäväan kehitykseen perehtyneitä asiantuntijoita on oltava riittävästi. Alan tutkimukseen ja koulutukseen on annettava riittävästi voimavaroja.

Taito toimia on perusta tuloksen saavuttamiselle. Kuntien taitoa voidaan parantaa koulutuksella ja kehittämällä paikalliseen hallintoon sopivia menettelytapoja ja ymmärrystä niiden käyttämiseen.

Arvot ohjaavat käyttäytymistä ja poliittista päätöksentekoa. Ympäristöön ja kestäväan kehitykseen liittyvät arvot ovat päätöksenteossa usein heikompia kuin esimerkiksi lyhyen aikavälin taloudellinen etu tai vaikkapa liikkumisen vapaus. Arvopäämäärille voidaan usein esittää tiedollisia perusteita. Tiedon merkitys arvojen muodostumisessa on merkittävä myös paikallisessa toiminnassa.

Kunnan toimintaohjelma

Kuntaorganisaatiolla on käytettävissään riittävästi asiantuntemusta ympäristön ja kestäväan kehityksen tehtävien hoitamiseksi.

Kunta hankkii haltuunsa tehtävänsä tarpeellisen tiedon.

Kuntaa koskeva tieto muokataan päättäjille ja kuntalaisille ymmärrettävään muotoon ja kunta huolehtii siitä, että tieto saavuttaa päättäjät ja kuntalaiset.

Kunnan eri hallinnonalat tekevät yhteistyötä koulutoimen kanssa lasten ja nuorten ympäristökasvatuksessa. Kunnan mahdollisuudet vaikuttaa kestäväan kehitykseen tulisivat tällä tavoin tuleville veronmaksajille selväksi.

Kunnassa käytetään tilanteeseen sopivia työkaluja ongelmien ratkaisemiseksi ja toivotun vaikutuksen aikaansaamiseksi.

Kuntaorganisaatiossa tiedostetaan organisaatioiden ja ammattikuntien välisten rajojen ylittämisen ja häivyttämisen tarve kestäväan kehityksen tavoitteita määriteltäessä ja toteutettaessa.

Kuntaliiton strategia

Kuntaliitto

- Vaikuttaa valtion tutkimuspolitiikkaan ja tiedonhankintaan kuntien tarpeen mukaisesti.
- Kehittää yhdessä muiden osapuolien kanssa kestävän kehityksen indikaattoreiden lisäksi myös kuormitusta ja ympäristön tilaa kuvaavia indikaattoreita paikallisia tarpeita vastaavaksi.
- Kehittää Kuntatalon kiinteistönpitoa kestävän kehityksen mukaiseksi.
- Kehittää ympäristöasioiden hallintajärjestelmiä kunnille ja kuntien liikelaitoksille.
- Kehittää maankäytön suunnittelua ja taitoa käyttää sitä ympäristön hallinnan välineenä.
- Edistää kuntien verkostoitumista kokemusten vaihtamiseksi kuntien kesken sekä kansallisesti että kansainvälisesti.
- Selvittää tarpeen kehittää kuntien sekä pienen ja keskisuurten teollisuuden yhteistyötä ja organisoii tarvittavan kehitystyön.
- Toimii organisaatio- ja ammattikuntasektoreiden välisen rajan häivyttämiseksi ja sektoreiden yhteistyön edistämiseksi.
- Edistää kuntien kasvatustehtävän hoitamista siten, että uusi sulkupolvi on nykyistä tietoisempi ympäristön ja kestävän kehityksen merkityksestä.

Kuntaliitto vaikuttaa siten, että kunnassa toimivat asiantuntijat ja päättäjät sisäistävät ja riittävän tiedon pohjalta määrittelevät kestävän kehityksen ja ympäristön laadun arvon muiden toimintaansa vaikuttavien arvojen rinnalla (ekologinen modernisaatio).

Liite.

Tulevaisuudenkuva kestävän kehityksen kunnasta

Kestävän kehityksen kunta kehittää kuntayhteisöä siten, että sillä on toimintaedellytykset myös tulevaisuudessa. Jotta näin olisi,

1 *Kunnassa tapahtuva aineellinen toiminta on sopeutettu luonnon asettamiin reunaehtoihin eli*

- uusiutumattomien luonnonvarojen käyttöä vähennetään mm. materiaalien kiertäystä ja uudelleenkäyttöä lisäämällä;
- kunnassa sijaitsevien uusiutuvien luonnonvarojen uusiutumiskykyä ei ylitetä ja niiden käyttökelpoisuus säilytetään;
- haitallisia päästöjä vähennetään ja ne sopeutetaan luonnon palautumiskykyyn;
- edistetään sellaista yhdyskunta- ja elinkeinorakennetta ja toimitaan muutenkin siten, että turvataan luonnon monimuotoisuus ja tuottokyky.

2 *Kunnassa toteutuu demokratia ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus eli*

- kuntalaisten perustarpeet tyydytetään;
- turvataan demokraattisten perusoikeuksien toteutuminen;
- tunnistetaan ne, joihin vaikutukset kohdistuvat;
- toimitaan avoimesti ja kehittämällä kuntalaisten vaikutusmahdollisuuksia;
- analysoidaan eri toimijoiden intressit;
- tuetaan heikkoja ryhmiä.

3 *Kunnan talous on vakaa ja terve eli*

- talous perustuu kestäväan luonnonvarojen kuluttamiseen;
- luodaan perusedellytykset asumiselle ja elinkeinotoiminnalle;
- harjoitetaan aktiivista maapolitiikkaa;
- arvioidaan riskit ja hallitaan ne;
- harjoitetaan säästäväistä taloutta;
- kunta optimoi toimintansa kustannus-laatusuhteen.

4 *Kunta on solidaarinen muille kunnille, koska paikallisesti tehdyt päätökset saattavat vaikuttaa olosuhteisiin jossain muualla eli*

- ollaan yhteistyössä muiden kuntien kanssa;
- toimenpiteisiin ryhdytään siellä ja siinä järjestyksessä, missä nopeimmin ja taloudellisimmin saavutetaan tuloksia.

5 *Kunta ei omilla toimillaan voimista maailmanlaajuisia ympäristöuhkia ja tuntee maailmanlaajuisen vastuunsa energian ja luonnonvarojen oikeudenmukaisessa jaossa eli*

- osallistutaan paikallishallinnon kansainväliseen yhteistyöhön joko suoraan tai yhteistyössä muiden kuntien kanssa;
- kunnan hiilidioksidipäästöjä vähennetään kansainvälisten sopimusten mukaisesti.